

Heydər ƏLİYEV: Gürcüstan azərbaycanlıları diaspor deyil

1996-cı ildə ulu öndər Heydər Əliyevin Tbilisi Opera və Balet Teatrında Gürcüstan azərbaycanlıları ilə görüşündə Prezident Şevardnadze yerli azərbaycanlılara "diaspor" deyə müraciət edən zaman Heydər Əliyev dərhal onun sözünü kəsərək demişdi: "Gürcüstan azərbaycanlıları diaspor deyil, öz doğma torpaqlarında, doğma vətənlərində yaşayırlar". Bu, milli-tarixi məsələlərdə Heydər Əliyevin nə qədər dərin zəkali tarixçi, uzaqgörən həssas siyasətçi, milli təəssübkeş olduğunu bir daha göstərmiş və Gürcüstan azərbaycanlılarının taleyində müstəsna rol oynamışdı...

1988-ci ildən sonra imperiya sütün-larının laxlaması milli azadlıq mübarizəsini oyatmaqla bərabər, etnik burul-ganların da qabarmasına səbəb oldu.

Belə qabarmalardan biri də 1988-ci ildən bəri Gürcüstandakı soydaşları-mızla bağlıdır. Əslində, onların mənəvi və fiziki diskriminasiyasının tarixi kökü daha uzaqlara gedir, daha doğrusu, Gürcüstanın Rusiya ilə birləşdirilməsi dövründən başlanır. Ötən əsrin ortala-rında Ahıska və Adıgün türklərinin sıxışdırılması və onların dədə-baba yurdlarına ermənilərin yerləşdirilməsi ilə başlayan bu siyasət Borçalının Türkiyə ilə olan bütün əlaqələrinin kəsil-məsi demək idi. Daha sonralar, yeni Rusiyada Oktyabr inqilabı baş verən-dən sonra isə Borçalının parçalanması prosesi başlandı.

1918-ci ildə Borçalı uğrunda Ermə-nistan– Gürcüstan müharibəsi Borça-lının tamamilə parçalanması və onun böyük bir hissəsinin – Gümrü, Cəlaloğ-lu, Pəmbək, Loru hissəsinin itirilməsi demək idi. Rusların və fransızların ermə-nilərə himayəsi nəticəsində Azər-baycan üçün bu strateji əhəmiyyətli ərazinin itirilməsi (Azərbaycanın Türkiyədən bir qədər də uzaqlaşdırılması) nəinki o yerlərdə yaşayan minlərlə soydaşımızın repressiyasının başlan-ğıcı, eləcə də Azərbaycanın qıraq-bu-cağının qayçılanmasının ilk biçimləri oldu. Və sonrakı hadisələr göstərdi ki, rus-türk çəkişmələrində qabaqdan qalan artıq sür-sümüyü gəmirmək də ermənilərə sərfəlidir və ola bilsin ki, haçansa onların da payına bu siyasət süfrəsindən bir yağlı tikə düşsün.

Başqa millətlərdən fərqli olaraq, tarixən azərbaycanlılar və gürcülər arasında ciddi ədavətə səbəb ola biləcək müharibə və münaqişələr olmayıb. Əksinə, 1918-ci ildə ermənilər tərəfdən Azərbaycan və Ermənistan torpaqlarının ilhaq edilmiş çağlarında, 1919-cu il iyunun 16-da Tiflisdə Gürcüstan və Azərbaycan hökumətləri arasında hər-bi iffəq barədə saziş imzalanmışdı. Tam müdafiə xarakteri daşıyan həmin saziş 3 il müddətinə bağlanmışdı. Qarşılıqlı razılığa əsasən, Tiflisdən Bakıya 12 kiçikçaplı top, 12 dağ topu, onlara lazım olan qədr mərmii, 3000 beşatı-lan tüfəng, 211 topçu və süvari qılın-cı, 795 nize, 24 "maksim" pulemyotu, səfər mətbəxi və başqa hərbi ləvazimatlar yola salındı.

Maraqlıdır ki, həmin sazişin 10-cu bəndində iki həftə müddətində Ermə-nistanın sazişə qoşulması hüququ saxlanırdı. Lakin o nəinki bu sazişə qoşulmadı, əksinə, Denikinlə gizlicə əlaqəyə girib, Qarabağ və Dilcan səmt-lərinə qoşun yeritdi.

Ümumiyyətlə, Azərbaycanla Gürcüstan arasında münasibətlər həmişə əməli səciyyə daşıyıb. 1920-ci il iyunun 12-də Ağstafada Azərbaycan Sosialist Şura Cümhuriyyəti ilə Gürcüstan Xalq Cümhuriyyəti arasında bağlanan sülh müqaviləsi bu münasibətlərin daha da möhkəmlənməsi üçün özül rolunu oynadı. Ermənilər daim bu iki dövlət və xalq arasında nifaq salmağa çalışmış və bundan faydalanmaq istəyində olmuşlar.

Azərbaycanla Gürcüstan arasında uzun illər boyu yaranmış münasibətlər sistemini şərti olaraq üç mərhələyə bölmək olar.

Birinci mərhələ 1990-cı ilə qədər

olan münasibətlər dövrüdür. Təbii ki, bu mərhələdə formalaşan münasibətlərdə keçmiş Sovetlər İttifaqının xalqlar arasında dostluq siyasətinin strateji xətti bütün sahələrdə öz əksini tapırdı. Həmin dövrün siyasi durumundan Gürcüstan hökuməti məhərdlə istifadə edərək, uzaqgörənliklə soydaşlarımızın yaşadığı bütün rayonlarda gürcülərin sayını müxtəlif motivlərlə süni surətdə artırmışdır.

Rus imperiyasının antitürk "soldat siyasəti"nin Azərbaycan üzərində əks-səda verən ritmlərinə uyğun qol qaldıran erməni, gürcü şovinistlərinin 1930-40-cı və 1948-52-ci illərdəki re-veransları nəticəsində Borçalı türklərinin tam deportasiyası həyata keçirilməyə başlandı. Nəticədə Borçalı əhalisinin minillər boyu nəsil-dən-nəsilə ötürülən milli, mənəvi dəyərlərinə, zəngin intellektual potensialına böyük zərər-bələr dəydi.

Türkiyə isə rus-erməni iştahasından qurtarmaq üçün özünü NATO-nun "ağuşuna atdı". 50-80-ci illər Gürcüstanda gürcü millətinin sayını artırmaq naminə ağına-bozuna baxmadan gürcüləşdirmə siyasəti ilə müşahidə olunurdu. Bu siyasət hamıdan çox gürcülərin özlərinə ziyan gətirdi. Burada udan isə yenə də ermənilər oldu.

Təxminən 1990-cı ildə Gürcüstanda vaxtilə soyadını dəyişmiş ermənilərin siyahısını çıxarmağa başladılar. Ancaq bir müddətdən sonra çox müəmmal şəkildə bu kampaniya dayandırıldı. İndi məlum olduğuna görə bu sirin açılması heç kimə – nə erməniyə, nə gürcüyə sərf eləyirdi. Bu siyahı çox uzun alınır-dı və buraya Gürcüstanın ele "hörmətli adamları"nın adları düşürdü ki... Onların əksəriyyəti Gürcüstanın türklər yaşıyan bölgələrində rəhbər vəzifələrdə idilər!.. Və belə kadrların "itirilməsinə" bir ovuc gürcü şovinisti də heç vaxt yol verməzdi!

Nəhayət, Gürcüstanın Borçalı zonasında "milliləşdirmə" siyasətinin daha dərinlərə getməsi millətçi ideoloqları rahatsız etməyə başladı. Belə ki, gürcülər və hətta svanlar özləri də dərk etməyə başladılar ki, pasportunda uzun illərdən bəri milliyyətini "gürcü" yazdıran svan gürcü deyilmiş...

Beləliklə, "əsl gürcü"lərlə paspor-tunda adını, soyadını, milliyyətini dəyişmiş "qondarma gürcü"lər, o cümlədən ermənilər, arasında ayrı-seçkilik başlayıb. İndi kim kimdir? –sualının cavabını tapmaq üçün heç Şerlok Holms da baş çıxara bilməz...

Gürcüstan–Ermənistan sərhədi boyunca əsasən türklər yerləşir və onlar Azərbaycanla Türkiyə arasında (Sınıq körpü – Başkeçid–Ərzurum) haçansa bir dəhliz rolunu oynaya bilər (oynamışdı da). Digər tərəfdən, Borçalı, Ahıska (Mesxeti), Axırkələk (Axalkalaki), Boqdanovka və Adıgündə türklərin 1937-ci il repressiyasından sonra maskunlaşan ermənilərlə Ermənistan arasında bir divardır. Və bu divarın uçurulması "Böyük Ermənistan" cəfəngiyyatının tərkib hissələrindəndir.

Tarix göstərir ki, gürcülər hansı ərazidən türkləri çıxarıblarsa, ora dərhal ermənilər yiyələniblər. Lakin 80-ci illərdə, konkret olaraq, 1988-ci ildə Svanetiya dağılılarının (svanların) türklər yaşayan bölgələrə köçürülməsi isə nəinki, bu problemin həllinə kömək edib, əksinə, yeni-yeni etnik konfliktlərə səbəb olub.

1980-ci ildə Gürcüstanda milli-de-

mokratik hərəkat geniş vüsət alandan sonra millətçi dairələrin fəallığı ilə Marneuli, Bolnisi, Dmanisi, Saqareco, Qardabani və digər rayonlarda yaşayan soydaşlarımızın azadlıqları məhdudlaşdırılır, hüquqları pozulur, onlar müxtəlif zorakı üsullarla öz tarixi torpaqlarından qovulurdular. Borçalıda demografik balansın məqsədlə şəkildə dəyişdirilməsi soydaşlarımıza qarşı etnik-psixoloji, maddi-mənəvi təzyiq formasına çevrilirdi.

Qafqaz regionu unikal təbii resurslara və əzəmətli insan potensialına malikdir. Cənubi Qafqaz strateji planında Rusiya, Türkiyə və İran arasında əlaqələndirici bənddir. Burada bir çox ölkələrin maraqları toqquşur. Bir ucu Türkiyəyə, bir ucu Azərbaycana bağlanan, bir tərəfdən gürcülər, digər tərəfdən ermənilərlə dövrələnən və Böyük İpək Yolunun üzərində dayanan Borçalı türkləri isə müxtəlif sivilizasiyanın təmas nöqtəsində boy atıblar.

İkinci mərhələ hər iki dövlətin müstəqillik qazandıqları dönmə düşməklə, inqilabi keçid dövrünü əhatə edir. Yenidən müstəqillik əldə edən Gürcüstan və Azərbaycan dövlətləri keçmiş sovet imperiyasından miras qalmış bir çox problemlərlə üzləşdilər. Bunlardan ən çətinini ölkənin ərazi bütövlüyünün təhlükə altına düşməsi idi. Lakin iki dövlət arasında dostluq körpüsünün əsas təməli sayılan borçalılar gürcüləri yenə də tək qoymadılar – onlar ölkənin ərazi bütövlüyünü dəstəkləyib, Gürcüstanın süverenliyi uğrunda gürcülərlə çiyin-çiyinə dayandılar. Ancaq təəsüflər olsun ki, abxazların, osetinlərin, acarların müstəqillik, muxtariyyət iddiaları ilə yanaşı, ermənilərin separatçılığı, Ermənistan bayrağının ermənilərin kompakt yaşadıqları bir sıra rayonlarda qaldırılması, azərbaycanlıların itaətkar, sədaqətli vətəndaş, torpağını sevən, onun uğrunda canından keçməyə hazır olan bir millət obrazı yaratsa belə, hələ də lazımı qiymətini ala bilmirdi.

Z.Qamsaxurdiyana hakimiyyəti dövründə borçalılar dövlətçilik naminə onu dəstəkləsələr də o, soydaşlarımıza qarşı antitürk və antidemokratik siyasət yeritdi. Onun hakimiyyətdə olduğu dövrdə 94 nəfər azərbaycanlı oğurlandı, bir ay ərzində 660 nəfər azərbaycanlı məcburi şəkildə iş yerlərini, 27 min 500 nəfər isə öz dədə-baba torpaqlarını məcburi şəkildə tərk etməli oldu...

Eduard Şevardnadze və Heydər Əliyev hakimiyyətə gəldikdən sonra onların şəxsi səyi və təşəbbüsü nəticəsində Gürcüstan dövlətinin hüquq-mühafizə orqanlarının Borçalıda və ona bitişik ərazilərdə fəallığı artdı və burada hökm sürən kriminogen özbaşınalığa

qarşı ciddi əməliyyatlar həyata keçirildi.

Azərbaycanın Gürcüstanı böyük neft layihələrinə qoşması və doğrudan da bir qardaş, dost ölkə kimi arxasında dayanması və bu layihələrdən mümkün qədər onun daha çox faydalanmasına çalışması Gürcüstanda hər şeyi yaxşılığa doğru dəyişdi.

Məhz bu dövrlərdə xalq diplomatiyası Gürcüstanda çox faydalı işlər görürdü. Bakıda fəaliyyət göstərən cəmiyyətlərin xətti ilə Borçalı əsilli ziyalılar dəfələrlə Gürcüstanın müxtəlif konfliktli bölgələrində – Qabalda, Dmanisidə, Bolnisdə, Marneulidə, Qarayazıda olmuş, soydaşlarımızın hüquqlarının müdafiəsinə qalxmış və gürcü-Azərbaycan xalqları arasında salınmış gərginliyi aradan qaldırmağa müvəffəq olmuşdular. 1992-ci ildə Borçalı məsələsi ilə bağlı akademik Kamal Talıbzadə, professor Şamil Qurbanov, şair Abbas Abdulla, "Kirpi" jurnalının baş redaktoru Eyvaz Borçalı, "Azərbaycan" qəzetinin baş redaktoru Şərif Kərimlinin əvvəlcə Azərbaycan Prezidenti Əbülfəz Elçibəylə, sonra isə Gürcüstan Prezidenti Eduard Şevardnadze ilə 2 saatlıq görüşləri baş tutmuş, Borçalıdakı problemlər kəskinliyi ilə qoyulmuş və ciddi şəkildə müzakirə olunmuşdu...

Nəhayət, 1996-cı ildə müstəqil dövlətin rəhbəri kimi Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin Gürcüstanı işgüzar səfəri ilə iki ölkə arasında münasibətlərin yeni – **üçüncü mərhələsi** başlandı. Azərbaycan Prezidentinin bu tarixi səfəri zamanı Azərbaycan–Gürcüstan arasında "Qafqaz regionunda Sülh, Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq barədə" Bəyannamə, "Dostluq, Əməkdaşlıq və Qarşılıqlı Təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsi haqqında" müqavilə, habelə "Nəftin nəqlinin yeni vasitələrinin işlənilib hazırlanması və belə vasitələrin köməyi ilə neftin Gürcüstan ərazisindən nəqli haqqında" saziş imzalandı.

İmzalanan bu sənədlər hüquqi dövlət quran Azərbaycan və Gürcüstan respublikaları üçün dövlətçiliyin və dövləti münasibətlərin təməl daşları idi.

"Qafqaz regionunda Sülh, Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq barədə" Bəyannamənin olduqca böyük əhəmiyyəti vardı. 1996-cı il Bəyannaməsi, əslində, imperiya siyasətinə – siyasi konfliktlərin qızışdırılması və etnik didişmələrin genişləndirilməsinə qarşı bir sənəd kimi meydana çıxdı. Son illərdə məhz bu regionda milli zəmində baş verən konfliktlər nəticəsində on minlərlə insan qətlə yetirilmiş, yaralanmış, milyondan artıq adam evini-əşiyini, varını-dövlətini itirmiş, əzizlərinin qəbirlərini kimsəsiz qoyaraq baş götürüb qaçmışdı.

Əliyev–Şevardnadze Bəyannaməsində kompromislərin vacibliyi, qaçqınların öz ata-baba yurdlarına qaytarılmasının zəruriliyi, terrorizmin istənilən formada qarşısının alınması və başqa məsələlər ön plana çəkildi.

Bəyannamədə göstərilirdi ki, totalitar rejimdən qalmış miras regionun silahlı münaqişələrə gətirib çıxaran kəskin qarşıdurmalara, təcavüzkar separatçılıq və millətçilik meydanına çevrilməsinə şərtləndirmişdir. Bəyannamə elan olunan zaman rus-çexen müharibəsində qanlı döyüşlər gedirdi. Azərbaycan–Ermənistan və Gürcüstan–Abxaziya münaqişələrində isə çox kövrək bir sülhə nail olunmuşdu. Məhz belə bir məqamda qəbul olunan bu bəyannamə beynəlxalq münasibətlər tarixinə düşən nadir sənədlər qəbilindən idi. Bəyannamə bütün münasibətləri beynəlxalq prioritetlərə və praktika əsaslanaraq, hüquqi müstəvidə həll etməyin əyani nümunəsi idi.

İllər ötsə də bu qardaşlıq əlaqələrini uğurla davam etdirən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev ümummilli liderin strateji kursunu layiqincə davam etdirir və Azərbaycanla bağlı yaranan bütün global layihələrdə mütləq Gürcüstanla çiyin-çiyinə dayanır.

Məhz bu qəbildən olan görüşlərin birində, 2023-cü il aprel 8-də Gürcüstanın Baş naziri İrakli Qaribaşvilinin Azərbaycan Respublikasına işgüzar səfəri zamanı Prezident İlham Əliyev bir daha əmin olduğunu bildirdi ki, bu səfər qardaşlıq əlaqələrinin inkişafına böyük töhfələr verəcək. Dövlətimizin başçısı ölkəmiz və xalqlarımız arasındakı əlaqələrin dərin tarixi olduğunu bildirdi, xalqlarımızın hər zaman sülh və əmin-amanlıq içində yaşadıklarını vurğuladı.

Qeyd edək ki, iki ölkə arasında münasibətlərin müttəfiqlik səviyyəsinə qalxmasında Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Gürcüstanı səfərləri mühüm rol oynayır. 2022-ci il oktyabrın 24-də Gürcüstanı işgüzar səfəri zamanı Baş nazir İrakli Qaribaşvili ilə təkbətək görüşkən dövlətimizin başçısı müttəfiqlik səviyyəsinə qalxan münasibətlərimizin yalnız ölkəmiz və bölgə üçün deyil, bütövlükdə, Avropa üçün xüsusi əhəmiyyət daşıdığına diqqət çəkmişdi.

Varislik ənənələrinə sadiqlik nümayiş etdirən Baş nazir İ.Qaribaşvili mətbuat bəyanatında Gürcüstan–Azərbaycan əməkdaşlığının gələcək nəsilə ötürülməsinin vacibliyini belə vurğulamışdı: "Mən Sizin atanızdan, ölkənin ümummilli liderindən sitat götürmək istəyirəm. Onun xatirəsinə bizim dərin ehtiramımız var. O, vaxtilə Tbilisidə olanda demişdi, Azərbaycan və gürcü xalqları xoşbəxtliklər ki, onlar qonşu xalqlardır. Bizim əcdadlarımız həmin təmasları yaradıb və bu gün bizim vəzifəmiz odur ki, həmin əməkdaşlığı irəli aparaq və gələcək nəsillərə ötürək".

Bu görüşdən az sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev aprel 24-də Gürcüstanın müdafiə naziri Cuanşer Burçuladzeni qəbul edərkən bir daha ölkələrimiz arasında dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin müxtəlif sahələrdə, o cümlədən hərbi sahədə uğurla inkişaf etdiyini vurğuladı. Bu son görüşlərin nəticəsi kimi "Azərbaycan Respublikası hökuməti ilə Gürcüstan hökuməti arasında müdafiə sahəsində əməkdaşlıq haqqında" Saziş imzalandı.

Müstəqillik dönməndə ulu öndər Heydər Əliyevin formalaşdırdığı qonşuluq strategiyası bu gün Gürcüstan və Azərbaycanın timsalında bir örnəyə çevrilib.

Şərif KƏRİMLİ,
yazıçı-jurnalist